Eğitim ve Bilim

Cilt 42 (2017) Sayı 192 427-439

Okulların Sosyal Sermayesi: Değişkenler Arası Lojistik Yordayıcılık

Celal Teyyar Uğurlu [1]

Öz

Bu araştırmada farklı değişkenlerin sosyal sermaye üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ilişkisel araştırma modellerinden lojistik regrasyon modeline dayalı olarak analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Sivas Merkez ilçe sınırları içerisinde 47 ortaokulda görev yapan 548 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada, modelin uyum iyiliği sözde R^2 değeri aracılığıyla incelenmiştir. Sözde R^2 değeri bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ölçmektedir. Mcfadden, Cox-Snell ve Nagelkerke R^2 istatistikleri en sık kullanılan sözde R^2 istatistikleridir. Elde edilen sözde R^2 değerleri, Cox and Snell .333, Nagelkerke .358 ve McFadden .153 olarak bulunmuştur. Nagelkerke değeri incelendiğinde bu değer bağımlı değişkenin yüzde kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıkladığını göstermektedir. Buna göre; modelde yer alan bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle açıklanma düzeyi % 35.8 olarak belirlenmiştir. Analizden elde edilen diğer bulgular incelendiğinde; etik liderlik (p= .000), değişkeninin sosyal sermaye algısı üzerinde anlamlı olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin yöneticilerine ilişkin etik liderlik algılarının okullarda sosyal sermaye algıları üzerinde anlamlı bir etki yarattığı araştırmanın önemli bir bulgusu olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal sermaye

Okullarda sosyal sermaye

Regrasyon

Lojistik regrasyon

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 21.07.2016

Kabul Tarihi: 08.08.2017

Elektronik Yayın Tarihi: 19.09.2017

DOI: 10.15390/EB.2017.6795

Giriş

Dört temel üretim faktörü olan toprak, emek, girişim ve sermaye kavramlarıyla ekonomik olgular açıklanmaya çalışılır, ancak ekonomik büyüme ve gelişmeyi yönetmek için ele alınması gereken bu kavramlar tek başına yeterli olmayabilir. Ekonomik gelişmeye ek kaynaklar olarak politik, çevresel, teknolojik ve insani unsurların da birlikte ele alınması gerekliliği bir gerçek olarak kabul edilir (Berber, 2004). Sosyal bilimlerde kapital, çoğunlukla iş üretiminin kapasitesi olarak tanımlanır. Özellikle son yıllarda pazarlama örgütlerinde ve farklı disiplinlerde sosyal sermaye kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Johnson, Seevers ve Darnold, 2015).

Üretim faktörlerinden sermaye kavramının birçok bilim dalı içerisinde tanımı yapılmaktadır. Ekonomi biliminde sermaye, mal üretim yerleri olan fabrikalar ve fabrikalarda kullanılan makinalar gibi araçlar olarak tanımlanır. *Eğitim Bilimi* açısından ise sermaye, "insan sermayesi" ve ona yapılan yatırımlar temelinde ele alınabilir. Okul binaları, tesisler, derslikler, okulda kullanılan tüm araç ve gereçler, donanım sermaye olarak tanımlanmaktadır (Karakütük, 2010). Türkçe sözlük anlamı; anamal,

[1] Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, cugurlu@cumhuriyet.edu.tr

kapital, varlık, servet olan sermaye (Türk Dil Kurumu [TDK], 2014) büyüme ve gelişme için gerekli bir unsurdur.

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel değişkenleri olan dört üretim etkeni sosyal olgulardan etkilenmektedir. Yıldız ve Topuz'a (2011) göre büyüme nicel olarak tanımlanırken kalkınma daha çok nitel olarak ifade edilmektedir. Önemli bir unsur olarak insan faktörü, toplumsal ve kültürel değer yargıları ile kalkınma ve büyümeyi etkiler. Bireyler ve kurumlar arası güven duygusuna dayalı olarak ortaya çıkan, ülkeden ülkeye, toplumdan topluma ve hatta aynı ülke içinde bölgeden bölgeye değişebilen sosyal sermaye, kalkınmanın gerçekleşmesinde ayırt edici bir yere sahiptir. Kalkınma sürecinde eğitim sistemi önemli aracılık rolü üstlenebilir.

İnsan faktörünün toplumsal ve kültürel yanı ile kalkınmaya olan katkısı eğitim sistemi içerisinde okullar aracılığıyla artırılabilir. İnsan kaynaklarına yapılan yatırım genel olarak toplumsal kalkınma için gereklidir. Abu-Ghaida ve Klasen'e (2004) göre eğitim ile kalkınma düzeyi arasındaki ilişki eğitimin itici gücünü ortaya koymaktadır. Eğitim aracılığıyla ekonomik büyüme artırılarak yoksulluk azaltılabilir. Comer'a (2015) göre sosyal sermaye, normlar ve güvenle ilişkili ağlar oluşturarak topluma ve bireylere sosyal ve ekonomik fayda sağlamaktadır. İnsanlar, yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri, kendilerine ve ailelerine bakabilmeleri için fiziksel sermayenin yanında sosyal sermayeye de ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Ferlander (2007) bilgi kanalları, destek, güven ve normlar gibi sosyal sermaye ağları ile işbirlikli yaşamın sürdürülebilirliğinin artırılacağına işaret etmektedir. Bir yapıştırıcı olarak sosyal sermaye okullar aracılığıyla güçlendirilebilir. Karagül ve Dündar'a (2006) göre sosyal sermaye, kurumlardaki ilişkilerin nitelik ve niceliğindeki sevgiyi gösterir. Bu nedenle insani ve sosyal değerlere yapılan yatırım başarının anahtarı olarak görülür. Güven, norm ve iletişim kavramlarıyla öncelikli olarak ilişkilendirilen sosyal sermaye toplumsal liderler aracılığıyla daha görünür hale gelmektedir. Töremen (2002) okul liderlerini, örgütsel sosyal sermayeyi korumak ve geliştirmekten sorumlu olarak görür. Kowch'a (2004) göre sosyal sermaye liderleri, okul toplumunu oluşturan sosyal kesimler arasında sosyal ağ ve bağlantılarını etkili kılarak, paylaşılan bir algı ve ortak duygular oluşturarak sosyal sermayenin güçlenmesini sağlayabilirler. Böylelikle sosyal sermayenin örgütsel amaçlara hizmet etmesini sağlayabilirler. Köybaşı, Uğurlu ve Güner (2017) sosyal sermayenin okullara birçok alanda katıkı sağlayacağını ve bu katkılardan birinin de okul başarısı olduğunu, Bartlet ve Ghosal (1994) ise yönetimsel davranışların, çalışanların motivasyonlarını ve örgütsel sosyal sermayelerini olumlu yönde etkileyebileceğini (aktaran Pastoriza, Arino ve Ricart, 2008) ifade etmişlerdir. Yönetimsel davranışlar aracılığıyla bir örgütün çıktılarının niteliğinin artırılacağı varsayılır. Örgüt olarak okulların niteliğinin yönetimsel davranışlarla daha da güçlendirileceği beklenilir.

Nappi (2014) de okullarda paylaşımcı liderlerin ve öğretmen liderlerin okulların başarısında önemli bir yeri olduğuna dikkat çekmektedir. Liderler bireylerin ve kurumların gelişmesinde önemli roller üstlenirler. Bu rollerden biri de sosyal sermayedir. Başarılı okullarda yöneticiler liderliklerini paylaşırlar ve okul yöneticileri liderliklerini paylaşarak okul sosyal sermayesine yatırım yapabilirler. Woolley ve diğerleri (2008) okul çıktılarının farklı değişkenlerden etkilendiğini vurgulayarak, özellikle çevre koşullarının, ailelerin, arkadaşların, öğrencilerin öğrenme ve yaşam niteliğini etkilediğine vurgu yapmaktadırlar. Okullarda yaşanılan sosyal süreçler de benzer bir şekilde okul çıktıları üzerinde etkilidir.

Üretim etkenlerinin bir unsuru olarak sermaye diğer bileşenleri ile birlikte insan doğasının ilişki ve etkileşimine yönelik özelliklerinden etkilenir. Üretim ve tüketimin niteliği ekonomik bir değer olarak insan davranışlarıyla ilişkilidir. İnsan davranışlarının değeri; iletişim, hoşgörü gibi değer yargıları ile güçlendirilebilir. Dört üretim etmeninin dışında maddi ve manevi birçok unsur (teknoloji, iletişim, insan, bilim, külltür, etik, ahlak, güven) sosyal sermaye olarak kabul edilmektedir. Sosyal sermayenin güçlenmesi özellikle okullarda öğrencilerin öğrenme niteliklerine olumlu yansıyabilir. Sosyal sermayenin öğrenciler üzerindeki etkileri sosyal sermaye taşıyıcısı ve dağıtıcısı olan öğretmenler

aracılığıyla mümkün olabilir. Öğretmenlerin sosyal sermaye niteliklerini etkileyen birçok değişken olmakla birlikte öğretmenlerin mesleki kıdem, cinsiyet, branş, medeni durum gibi değişkenleri de sosyal sermayeyi yordayan değişkenlerdir. Öğretmenlerin sosyal bir ortam olarak okuldan, meslektaşlarından ve yöneticilerinden edindikleri etik ve etik dışı izlenimler ile güven, saygı, sadakat ve aidiyet gibi sosyal bağları güçlendirici yaşantılar okulun sosyal sermayesinin güçlenmesine katkı sağlayabilir. Zheng, Wang ve Li (2011) liderlerin, uzun dönemli sonuçlar üzerinde etik değerlere bağlılıklarının etkisi olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Benzer bir şekilde sosyal sermayenin örgütsel iletişim ve ilişkileri güçlendirdiği de vurgulanarak etik liderlikle sosyal sermaye arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir. Bütün olarak bakıldığında sosyal ağların, örgüt çalışanları arasındaki ilişkilerin sosyal sermayeyi güçlendirdiği söylenebilir (Anderson ve Weitz, 1992).

Bu çalışmada okulların sosyal sermayesinin farklı etkenlerden etkilenmesi dolayısıyla okulların sosyal sermayesini etkileyen etkenleri ve etki düzeylerini açıklamak amaçlanmaktadır. Bunun için sosyal sermayeyi etkilediği düşünülen etik liderlik, cinsiyet, kıdem, medeni durum, mesleki kıdem ve öğretmen sayısı gibi değişkenlerin etkisi araştırılmıştır.

Sosyal Sermaye Kavramı

Sosyal sermaye kavramı iktisat, işletme, siyaset, sosyoloji, eğitim, eğitim sosyolojisi, eğitim yönetimi gibi farklı disiplinlerce ele alınıp incelenmiştir. Karagül ve Dündar'a (2006) göre, kişiler ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin niteliği ve niceliğini gösteren sosyal sermaye; farklı toplumlardaki ekonomik, sosyal ve siyasal alandaki başarı ve istikrarla da ilişkilidir. Bu nedenle, insana ve sosyal değerlerin gelişimine yatırım yapmak önemli ve gereklidir.

Woolcock ve Narayan'a (2000) göre, sosyal sermaye kavramı 1990'larda insanları bir arada tutan normlar ve iletişim ağları olarak tanımlanmıştır. Bazı yazarlar (Temple ve Jonson, 1998; Whiteley, 2000) sosyal sermayenin değerlendirilmesini; iletişim, iletişim ağları, sinerji ve kuruluşlar olarak dört unsurla ele almışlardır. Field'e (2006) göre de insanlar arası ilişkilerin vurgulandığı bir kavramdır. İnsanlar arası ilişkiler, insanlar arasında kurulan bağlar yoluyla insanların birbirlerini anlaması ve kabul etmesi ile sonuçlanır. Fukuyama'ya (2001) göre, sosyal sermaye iki ya da daha fazla kişi arasındaki informal normlar ve iletişim ağlarını ifade etmektedir. Dürüstlük, göreve bağlılık ve güvenin sürdürülmesi sosyal sermayenin taşıyıcılarıdır.

İnsanlar arasındaki ilişkiler, iletişim yoluyla daha güçlü bir hâle getirilebilir. Ekonomik ve toplumsal gelişmenin ve değişmenin katalizörü olarak sosyal ağlar, toplumlar üzerinde etkileme gücüne sahiptirler. Bir örgütte çalışan insanlar benzer duyguları paylaşarak bir arada çalışma yeterliliği ve istencini artıran sosyal ağlar yoluyla başarılı, nitelikli sonuçlara ulaşabilirler (Fukuyama, 2001; Temple ve Jonson, 1998; Goleman, 1998; Ekinci, 2008). Örgüt ortamında çalışanları bir arada tutan temel değerler örgütün sosyal sermayesini yansıtmaktadır. Li ve Choi (2014) sosyal sermayeyi örgütlerde değişim için gerekli bir unsur olarak görmektedirler. Örgütlerde çalışanların birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliği sosyal sermayenin gücü ile bağlantılıdır.

Sosyal sermaye güven, hoşgörü, normlar, iletişim gibi farklı boyutlardan beslenerek insanlar arasında bağ kurmaya dayalı istendik sonuçlar elde etme aracı olarak da düşünülebilir. İnsan ilişkileri, örgütsel yapı, ilişkileri belirleyen ağlar, sinerji sosyal sermayenin işlemesinde önemli bir yere sahiptir denilebilir. İnsanların ilişki içinde bulunduğu, işbirliği yaptığı, birbirlerine gereksinim duyarak birlikte çalışma zorunluluğunun olduğu yerlerde sosyal sermaye; kurumları, örgütleri bir arada tutan yapıştırıcı olarak görülür. Sosyal sermaye kavramı bir değer ve güven temelinde yükselen sosyal bir kavram ile ekonomik bir değer olan sermaye kavramlarının birleşiminden ortaya çıkmıştır. Sermaye, değer yaratma özelliğine sahip mallar, araç ve gereçleri kapsarken, diğer yandan çıktı üzerinde etkili soyut durumlara da işaret etmektedir. Karagül ve Masca'ya (2005) göre, dinamik ve pozitif etki yoluyla sosyal sermaye toplumlarda verimli çalışmayı sağlama yoluyla etkili ürünlerin elde edilmesini sağlar.

İnsanlar arası ilişkilerin karmaşıklığı, insanların iletişim ve etkileşim içinde olmalarının gerekliliğini daha bir önemli hale getirmektedir. Bilginin yoğun bir şekilde artması ve yayılması ile birlikte hızlı bir değişim süreci insanların aralarındaki sosyal bağların zayıflaması sorununu da gündeme taşımaktadır. İnsanlar arasındaki ilişkilerin niteliği sağlıklı iletişim ile mümkün olabilir Ancak iletişim sürecinin ve iletişim ağlarının gücü ilişkilerin doğasını olumlu yönde etkilemektedir.

Eğitim ve Sosyal Sermaye

Eğitim örgütlerinde, öğretmen ve öğrencilerin okula aidiyet duygusuna sahip olmaları, güven duymaları ve ilişkilerinin niteliğinin artması sosyal sermaye yoluyla (Cohen ve Prusak, 2001; Foley ve Edwards, 1999; Hargreaves, 2011) gerçekleşir. Okullar giriş çıkış akışkanlığı çok yüksek olan kurumlar olarak her gün yüzlerce insana ulaşmak, hesap vermek, cevap vermek, açıklama yapmak durumundadırlar. Yönetici, öğretmen ve diğer çalışanlar okullarda sürekli farklı isteklerle, sorularla karşı karşıya kalmaktadırlar. Değişen paradigmalar ve eğitim sistemi okulların üretim alt sistemini de etkilemiş bulunmaktadır. Öğrencilerin akademik başarıları yanında teknoloji ve bilim çağına uyum sağlayacak bireyler olması yönündeki talepler, ekonomi ve kalkınmayı da doğrudan etkileyebilir. Okulda öğretmenlerin yapılandırılmış eğitim sürecini farklı yöntemlerle düzenlemesi ve bu konuda yöneticilerin destekleme ve kaynak sağlama faaliyetleri sosyal sermayenin güçlenmesi yönünde yapılacak işlemler olarak değerlendirilebilir. Güçlü sosyal sermayeye sahip okullarda; üretici, aktif ve bilinçli bireyler yetiştirilmesi muhtemeldir. Okulların sosyal sermayesinin güçlendirilmesi aracılığıyla ekonomik büyüme ve kalkınmanın da etkileneceği beklenir. Sosyal sermayesi güçlü okulların daha hesap verebilir ve cevap verebilir olmaları beklenebilir. Okulların yoğun insan ilişkileri doğası istek ve sorun farklılaşmasını doğurduğundan güçlü sosyal sermayeler aracılığıyla okulların yönetilebilirliği artırılabilir.

Sosyal sermayenin ekonomik büyüme ve kalkınma ile ilişkisine ilişkin araştırmalar (Whiteley, 2000; Fukuyama, 2001) ekonomik gelişmişlik yoluyla eğitim örgütlerinin de güçlenmesini sağlar. Bir döngü olarak eğitim yoluyla ekonominin gelişmesine katkıda bulunulur. Çağdaş toplumlarda hem ekonomik performansı hem de politik kuruluşların etkililiğini açıklamada sosyal sermaye önemli bir yere sahiptir. Örgüt çalışanları arasında karşılıklı güvene dayalı birbirleriyle etkileşen insanların oluşturduğu ilişkiler ağı, sosyal sermayenin düzeyini göstermektedir. Coleman (1988) sosyal sermayenin ayırt edici unsurlarını; beklentiler ve zorunluluk, bilgi paylaşma kanalları ve sosyal normlar olarak ifade etmiştir. Diğer bir yandan ise bilgiyi elde etmede güveni ikinci bir sosyal sermaye boyutu olarak adlandırmıştır. Üçüncü boyut olarak da sosyal normları göstermektedir. Sosyal sermaye güven aracılığıyla sosyal normları güçlendirmektedir (Whiteley, 2000). Sosyal sermaye herhangi bir karşılık beklemeden işbirlikli davranışlarda gönüllü ve fedakar olmayı da gerektirmektedir.

Sosyal sermayenin varlığı kişilerarasında ilişkiler ağını güçlendirerek başarım üzerinde de etkilidir (Johnson vd., 2015). Okulların sosyal sermayesinin temel amacının öğretmen ve öğrenci başarısı üzerindeki etkiyi artırmak olduğu söylenebilir. Benzer bir şekilde iş performansı, iş fırsatları ve mesleki gelişim gibi alanlarda da etkilidir (Siebert, Kraimer ve Liden, 2001; Johnson vd., 2015). Örgütsel ortamda ilişki düzeylerinin yüksekliği kişilerin birbirlerine bağlanmalarına neden olur (Rindfleisch ve Moorman, 2001; Chua, 2013). Okul geliştirmede de sosyal sermaye bir araç olarak görülebilir (Bridwell-Mitchell ve Cooc, 2016). Sosyal sermaye aracılığıyla öğretmenler arasındaki ilişkilerin niteliği artabilir. Öğretmenler arası ilişkiler sadece okulların içinde değil dışında da devam eden ilişkileri içerebilir.

İnsanlar arası ilişkilerin değer, güven, hoşgörü, empati gibi sosyal etkilerle yordandığı bir gerçektir. Ekinci ve Karakuş (2011) okul müdürlerinin sosyal sermaye davranışlarının öğretmenler arasındaki sosyal sermayeyi artırdığına dikkat çekerek okul müdürlerinin; öğretmenler arasında işbirliğini, iletişimi ve birbirlerine güven duymalarını, farklılıklarına hoşgörü ile bakmalarını sağlayacak şekilde davranmalarının önemini ifade etmişlerdir. Buna göre, okul müdürlerinin sosyal sermayeye uygun davranışlarının okulda sosyal sermayenin gelişmesine katkı sağlayacağı açıkca

görülebilir. Okullarda sosyal sermaye yoluyla akademik ve sosyal başarının artırılabileceğine olan inançlar önem ve değer görmektedir. Yönetici, öğretmen ve okulun diğer çalışanları arasında sosyal ağları iletişim yoluyla etkin kılmak ve çalışanlar arasında güven ve bağlılığı tesis etmek amaçlanmalıdır. Okullarda öğretmenlerin, okulun sosyal sermayesine ilişkin algıları okul çalışanları arasında sosyal sermayenin yerini belirlemek ve sosyal sermayeyi artırabilmenin yollarını bulmak açılarından önem arz etmektedir.

Bu araştırmada öğretmenlerin sosyal sermaye algılarını etkileyen unsurların neler olduğu, farklı değişkenlerin sosyal sermaye üzerindeki etkisi lojistik yordama yöntemi ile betimlenmiştir. Araştırmada sosyal sermayenin güçlenmesinde farklı değişkenlerin etkisinin olduğu varsayılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada araştırma modeli olarak ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel araştırmalarda amaç; değişkenlerin birlikte değişimlerinin veya değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir (Karasar, 2015). Çalışmada ilişkisel bir araştırma modeli olarak lojistik regrasyon modeli oluşturulmuştur.

Lojistik regrasyon, bağımlı değişkenin kategorik ya da sınıflamalı olduğu durumlar için uygun olarak görülür. Lojistik regrasyon kategorik verilerin analiz edilmesinde başvurulan bir analiz yöntemidir. Bu çalışmada bağımlı değişken olan öğretmenlerin okullarına ilişkin sosyal sermaye algılarını belirlemede kullanılacak bağımsız değişkenler kombinasyonunu belirlemeye yönelik lojistik regrasyon analizi yapılmıştır. Bu nedenle bağımsız değişkenler aşağıda verilmiştir:

1. Mesleki kıdem- Kesiksiz değişken
2. Öğretmen sayısı- Kesiksiz değişken.
3. Etik liderlik- Kesiksiz değişken.
4. Cinsiyet- Kesikli değişken.
5. Branş -Kesikli değişken.
6. Medeni Durum - Kesikli değişken.

Öğretmenlerin sosyal sermaye algıları bağımlı değişkeni ise iki aşamalı kümeleme analizi yöntemi ile düşük, orta ve yüksek algı düzeylerini ortaya koyan üç kategorili bir değişken olarak tanımlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Sivas merkez ilçe sınırları içerisinde 47 ortaokulda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Ölçekler bütün ortaokullara dağıtılmış ve gönüllü olarak ölçeği doldurmak isteyen öğretmenlere uygulanmıştır. Öğretmenler tarafından doldurulan 592 ölçekten işlenmeye uygun olanlar seçilmiş ve ölçek sayısı 576 olarak veri doyasına girilmiştir. Verilere yapılan uç değer ve kayıp değer analizi sonucu kayıp değerler analiz dışı bırakıldığında 548 kişi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma Sivas merkez ilçe sınırları içerisinde küme örneklemle belirlenen okullarla sınırlandırılmıştır. Araştırma çalışma grubunun bağımsız değişkenlere göre dağılımında öğretmenlerin 300'ü kadın 258'si erkektir. Sınıf öğretmeni 315, diğer branşlar 233; medeni duruma göre 416 evli, 132 bekar; mesleki kıdeme göre 0-10 yıl kıdem 198, 10-20 yıl kıdem 186, 20 ve üstü kıdem 164; okuldaki öğretmen sayısı değişkenine göre 25 ve altında öğretmen sayısı 186, 26-40 öğretmen aralığında 196, 40 öğretmen ve üstünde ise 166 öğretmen bulunmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Ekinci (2008) tarafından geliştirilen 62 maddelik "Okullarda Sosyal Sermaye Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek beşli Likert tipinde düzenlenmiş olup; "her zaman", "çoğu zaman", "ara sıra", "çok seyrek", "hiçbir zaman" aralığında ve alınan yüksek puan sosyal sermaye düzeyi yüksek olmayı gösterecek şekilde puanlanmaktadır. Sosyal sermaye ölçeğinin güvenirlik katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda *Kaiser- Mayer-Olkin* (KMO)

değeri 0,857 ve Bartlett testi de anlamlı olarak bulunmuştur. Sosyal sermaye ölçeği örgütsel bağlılık, iletişim – sosyal etkileşim, işbirliği – sosyal ağlar ve katılım, güven ve farklılıklara tolerans ve normları paylaşım olmak üzere 5 faktörden oluşmaktadır. Faktörlerin ölçme aracındaki toplam varyansın % 69,95'ini açıklamaktadır.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerin, okulların sosyal sermayesine ilişkin algıları ölçekten elde edilen puanlara göre, düşük, orta ve yüksek düzey olarak üç gruba ayrılmıştır. Öğretmenler üç gruba ayrılırken ayrı evrenlerden geliyor olma olasılığından hareketle, "İki Aşamalı Kümeleme Analizi" (Kayri, 2007) uygulanarak homojen alt gruplar oluşturulmaya çalışılmıştır.

İki aşamalı kümeleme analizi ile heterojen olan veri seti homojen olan alt kümelere bölünmüş ve evrenin ideal olarak kaç alt kümeye ayrılması durumu için Bayesçi Bilgi Kriteri (BIC) kullanılmıştır. Böylece bağımlı değişken "düşük", "orta" ve "yüksek" sosyal sermaye algı düzeylerinden oluşan üç kategorili bir değişken olarak tanımlanmıştır. Bağımlı değişkene ilişkin iki aşamalı kümeleme analizi sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. İki Aşamalı Kümeleme Analizi Sonuçları

Değişken	Küme	f	%	Ortalama	Standart sapma
	1	87	21.4	266.50	10.16
Bağımlı	2	130	32.0	243.38	5.55
değişken	3	136	33.5	221.84	7,58
	4	53	13.1	185.13	16.78

İki aşamalı kümeleme analizi sonucunda; ilk grupta yer alan 87 (% 21.4) öğretmene ait sosyal sermaye algısı puan ortalaması 266.50, standart sapması ise 10.16, ikinci grupta yer alan 130 (% 32.0) öğretmene ait sosyal sermaye puan ortalaması 243.38, standart sapması ise 5.55, üçüncü grupta yer alan 136 (%33,5) öğretmene ait sosyal sermaye puan ortalaması 221.84, standart sapması 7,58, son grupta yer alan 53 (% 13.1) öğretmene ait sosyal sermaye algısı puan ortalaması 185.13, standart sapması ise 16.78 olarak belirlenmiştir. Bu duruma göre bulgular incelendiğinde, birinci küme sosyal sermaye algısı "yüksek", ikinci küme sosyal sermaye algısı "orta yüksek", üçüncü küme sosyal sermaye algısı "orta düşük", son küme ise sosyal sermaye algısı "düşük" düzeyde olan öğrencilerin yer aldığı kümeyi ifade etmiştir. Böylece dört kategorili bağımlı değişken elde edilmiştir.

Lojistik regresyon analizi, logit dönüşümün uygulandığı bağımlı değişken yapısına göre isimlendirilir. Lojistik regrasyon analizi yapılacak olan bağımlı sıralama ölçek düzeyindedir. Bu durumlarda "Ordinal (Sıralı) Lojistik Regresyon Analizi" kullanılır (Çokluk, 2010; Ayhan, 2006). Bu araştırmada da, lojistik regresyon analizinde kategorik bağımlı değişken olan okullarda sosyal sermaye algısı dört kategori olarak ele alındığından "Ordinal (Sıralı) Lojistik Regresyon Analizi" tercih edilmiştir.

Verilerin Hazırlanması: Veriler üzerinde lojistik regrasyon analizi yapılabilmesi için analize başlamadan uç değer ve kayıp değer analizi yapılmıştır. Kayıp değer analizi sonucu veri setinde yer alan kayıp değerler analiz dışı bırakılmıştır. Uç değer analizi sonucu [-3,+3] aralığının dışındaki veriler belirlenerek uç değerler temizlenmiştir. Uç değer ve kayıp veri analizi sonucu elde edilen 548 veri üzerinden model test edilmiştir.

Lojistik regresyon analizinde; bağımsız değişkenler arasındaki yüksek korelâsyonun olmaması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 1996). Araştırmada, bağımsız değişkenler arasında korelasyon değerlerinin r<.90 olduğu ve çoklu doğrusal bağlantı içermediği tespit edilmiştir.

Çoklu bağlantı problemini Analizde yordayıcı değişkenler arasındaki çoklu bağlantı probleminin olup olmadığını belirlemek için tolerans ve varyans artış değerleri de incelenmiştir. VIF değerinin 10'un altında, tolerans değerinin de 0.2'nin üstünde olması çoklu bağlantı probleminin

olmadığını göstermektedir (Field, 2009). Yordayıcı değişkenlere ait Tolerans ve VIF değerleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Bağımsız Değişkenler Arasında Çoklu Bağlantılılık Varsayımı Sonuçları

Değişkenler	**TOLERANS**	**VIF**
Cinsiyet	.961	1.041
Branş	.792	1.263
Medeni durum	.939	1.065
Mesleki kıdem	.737	1.357
Öğretmen sayısı	.938	1.066
Etil liderlik	.978	1.023

Tablo 2'de değerlere göre Tolerans ve VIF değerleri incelendiğinde, Tolerans değerlerinin .02'den büyük olduğu görülmektedir. VIF değerlerinin ise .10'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ilgili varsayımların sağlandığı görülmüştür.

Ordinal (Sıralı) Lojistik Regresyon analizinde bir diğer varsayım ise paralellik varsayımıdır. Paralellik varsayımının geçerliliğini test etmek için Ki- kare testinden yararlanılmış ve sonuçlara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Ordinal Lojistik Regresyon'daki Paralellik Varsayımı Sonuçları

Model	**-2 Log Likelihood (-2LL)**	**χ^2**	**sd**	**p**
Yokluk Hipotezi	910.158			
Genel	896.752	13.407	14	.495

H_0 = Parametre tahminleri aynı kesme noktasından geçer.
H_1 = Parametre tahminleri farklı kesme noktalarından geçer.

Ki-kare testi ile test edilen paralellik varsayımı sonucunun (χ^2= 13.407,p= .495> 0.05) olduğu görülmektedir. Anlamlılık değerinin .05'ten büyük olması gerekmektedir. Böylece modelde H_0 hipotezinin kabul edildiği ve modelin paralellik varsayımının sağlandığı görülmüştür. Genel olarak bakıldığında; varsayımların tamamının sağlanması sonucu ordinal lojistik regresyon analizi yapılmasının uygun olduğu görülmüştür.

Bulgular

Bu bölümde, ordinal logistik regresyon analizi ile ilde edilen bulgulara yer verilmiştir. Analizde ortaya çıkan model uyum bilgileri tablosu, bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan model ve bağımsız değişkenler dâhil edildiğinde kurulan model için -2 log likelihood (-2LL) değeri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 4. Model Uyum Bilgileri

Model	**-2 LL**	**χ^2**	**sd**	**p**
Intercept Only	1074.666			
Final	910.158	164.508	7	.000

Tablo 4 veriler incelendiğinde; bağımsız değişkenlerle birlikte kurulan model ile bağımsız değişkenler olmaksızın kurulan başlangıç modeli arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (X^2=1074.666-910.158=164.508, p=.000). Çıkan sonuç bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Daha sonraki aşamada ise modelin uyum iyiliği incelenmiştir. Pearson ki-kare ve sapma istatistikleri gözlenen ve beklenen değerler arasındaki farkı kullanarak modelin uyumunu değerlendirir (Şenel ve Alatlı, 2014, s. 40). Yapılan analiz sonucu uyum iyiliği testine ilişkin sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Uyum İyiliği Testi Sonuçları

	χ^2	sd	p
Pearson	1176.948	1190	.601
Sapma	907.386	1190	1.000

H_0 = Model verileri temsil etmektedir.
H_1 = Model verileri temsil etmemektedir.

Tablo 5 incelendiğinde; modelin uyum iyiliğinin anlamlılık değerleri Pearson (χ^2= 1176.948,p= .601 > 0.05) ve Sapma (χ^2= 907.386, p= 1.000 > 0.05) görülmektedir. Model uyum iyiliğinin anlamlılık değerinin .05'ten büyük olması gerekmektedir (Şenel ve Alatlı, 2014, s. 41). Bu durumda, modelin verilerle uyum içinde olduğu ve H_0 hipotezinin kabul gördüğü ifade edilebilir.

Araştırmada, modelin uyum iyiliği sözde R^2 değeri aracılığıyla da incelenmiştir. Sözde R^2 değeri bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü ölçmektedir. Mcfadden, Cox-Snell ve Nagelkerke R^2 istatistikleri en sık kullanılan sözde R^2 istatistikleridir. Analiz sonucunda elde edilen verilere Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Sözde R^2 Değeri Sonuçları

Cox and Snell	Nagelkerke	McFadden
.333	.358	.153

Tablo 6'da görüldüğü gibi; elde edilen sözde R^2 değerleri, Cox and Snell (.333), Nagelkerke (.358) ve McFadden (.153) olarak bulunmuştur. Nagelkerke değeri incelendiğinde bu değer bağımlı değişkenin yüzde kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıkladığını göstermektedir. Buna göre; modelde yer alan bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerle açıklanma düzeyi % 35.8 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri; mesleki kıdem, öğretmen sayısı, etik liderlik, cinsiyet, branş, medeni durum değişkenleridir. Okullarda sosyal sermayeye neden olabileceği düşünülen demografik faktörler gibi sosyal ilişkilerle ilgili değişkenlerin de etkili olduğu düşünülebilir. Farklı değişkeneler sosyal sermaye algısını açıklamada bir etkiye sahip olabilirler. Bu nedenle hangi bağımsız değişkenin sosyal sermaye üzerinde etkisinin bulunduğunu belirlemek için Wald testine bakılmıştır. Lojistik regresyon analizinin Wald istatistiği ile test edilmesi, bu analizi daha yansız ve sapmasız parametre bulguları ile sonuçlandırılmasını sağlayabilir (Çokluk, 2010). Wald istatistiği sonuçlarına dayalı olarak model hakkında yorum yapılabilmesi amacıyla Wald istatistiğinin "e üssü" alınarak odds oranına ulaşılması gerekmektedir. Bu analizlerden elde edilen sonuçlara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Modelin Parametrelerinin Anlamlılıklarının İfade Edilmesi

Değişkenler		β	Wald	Odds oranı (e^{β})	p
Bağımlı değişken	**1 (Yüksek)**	-12.749	71.306	-	.000
	2 (Orta-Yüksek)	-10.923	54.475	-	.000
	3 (Orta-Düşük)	-8.540	35.291	-	.000
Bağımsız değişken	**Mesleki kıdem**	-.016	1.724	.984	.189
	Öğretmen sayısı	.002	.029	1.000	.866
	Etik liderlik	-.105	124.692	0.900	.000
	Cinsiyet (1)	.141	.536	1.151	.464
	Cinsiyet (2)	0	-	-	-
	Branş (1)	.227	1.115	1.254	.291
	Branş (2)	0	-	-	-
	Medeni durum (1)	-1.073	1.063	2.924	.302
	Medeni durum(2)	0	-	-	-

Analizinden elde edilen bulgular incelendiğinde; etik liderlik (p= .000), değişkeninin sosyal sermaye algısı üzerinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ordinal lojistik regresyon analizinin parametre değerlerinin yorumlayabilmesi için bu değerlerin "e üssü" değerinin alınması ve referans kategorisine göre yorumlanması gerekmektedir. Yorumlama belirlenen referans kategoriye göre yapılmalıdır. Parametre anlamlılıklarının bu şekilde incelenmesine "odds oranına göre yorumlama" denir (Garson, 2012, s. 44).

Field'e (2009) göre, odds oranının yorumlanmasında; odds değerinin 1'den büyük olması sonuçta meydana gelen artma oranı ile, odds değerinin 1'den küçük olması sonuçta meydana gelen azalma oranı ile ilgilidir. Öğretmenlerin etik liderlik algılarındaki bir birimlik artış sosyal sermaye algılarında düşük düzeyde olma olasılığının -.105 azaltmaktadır. Etik liderlik değişkeninin odds oranına bakıldığında .900 olduğu yani 1'den küçük olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin düşük düzeyde etik liderlik algılarındaki bir birimlik artış sosyal sermayeye ilişkin algı düzeyini .90 kat azalttığını ortaya koymaktadır. Yani öğretmenlerin okuldaki etik liderlik algılarındaki düşüklük sosyal sermaye algılarını da düşürmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada öğretmenlerin okullarda sosyal sermaye algılarına ilişkin veriler lojistik regrasyon analizi yoluyla incelenmiştir. Veriler üzerinde analiz yapılabilmesi için, öğretmenlerin sosyal sermaye algıları düşük, orta-düşük, orta-yüksek ve yüksek algı düzeyi olarak iki aşamalı kümeleme analizi yöntemi ile dört gruba ayrılmıştır. Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin yöneticilerine ilişkin etik liderlik algılarının okullarda sosyal sermaye algıları üzerinde anlamlı bir etki yarattığı ortaya çıkmıştır. Etik liderlikle birlikte işleme alınan kıdem, branş, öğretmen sayısı, cinsiyet ve medeni durum gibi değişkenlerin öğretmenlerin sosyal sermayeleri üzerinde bir etkisinin olmadığı sonuçlarına da ulaşılmıştır.

Etik liderlik ile sosyal sermaye arasında (Çelik, 2014; Bennis, 1995) anlamlı ilişkilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Alan yazındaki araştırmalar etik liderlik ile farklı örgütsel davranış değişkenleri arasında da anlamlı yordayıcı ilişkilerin olduğunu göstermektedir. Bu araştırmalardan bazıları şöyledir: Sosyal sermaye ve örgütsel vatandaşlık (Demirci ve Arık, 2013; Kılıç, 2014), sosyal ağlar ve sosyal sermaye (Kahraman, Gürbüz ve Toydemir, 2013), yenilikçi davranış ve sosyal sermaye (Bingöl ve Turgut, 2013), sosyal sermaye ve bölgesel kalkınma (2008), okulların sosyal sermayesi ve örgütsel imaj (Akan, Başar ve Şahin, 2014). Sosyal sermayenin ilişkili olduğu birçok örgütsel davranış değişkeni gibi etik liderlik de sosyal sermayeyi anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Okullarda sosyal sermaye algılarını açıklayan bağımsız değişkenlerin; sosyal sermaye liderliği (Ekinci ve Karakuş 2011), eğitimsel başarı (Dika ve Singh, 2002), güven ve bağlılık duyguları (Ekinci, 2008) gibi değişkenler olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında okullarda sosyal sermaye algılarının, okul yöneticilerinin davranışlarından özellikle de etik davranışlar, güven verici uygulamalar, hesap verebilirlik, cevap verebilirlik gibi değişkenlerden etkilendiği söylenebilir. Baltaş'a (2015) göre, sosyal sermaye günümüzde, bilgi sermayesi kadar dikkat çeken konuların başında gelmektedir. Sosyal sermaye, insanlar arasındaki güven, karşılıklı anlayış, paylaşılan değer ve davranışlar gibi aktif değerlerin toplamıdır. Sosyal sermaye, insanlar ve topluluklar arasında bir ilişki ağı oluşturarak işbirliğini mümkün kılar. Sosyal sermaye bir anlamda insanlar arasındaki boşluğu dolduran bir köprü gibidir.

İnsanlar arasındaki boşluğu dolduran bir köprü olarak tanımlanan sosyal sermaye okullarda öğretmenlerin okulun bütün paydaşları ile köprü kurmalarında önemli bir aracılık rolü oynayabilir. Tang, Leka, Hunt ve MacLennan (2014) "çalışma ortamında sosyal ilişkilerin niteliğini; lider ve üye etkileşimi, güven, örgütsel destek ve iletişim yeterliği gibi unsurlardan etkilenen sosyal sermaye" ile açıklamaktadırlar. Bu anlamda okul müdürlerinin, yönlendirici ve olayların yöneticisi olmaları nedeniyle sosyal davranışları, okulun bütün üyelerinin okula ilişkin algılarını olumlu ya da olumsuz düzeyde etkileyebilir. Okul müdürlerinin etik davranışları da müdürlerden beklenen istendik davranışlardandır. Müdürlerin etik davranışları, okullarda sosyal ilişkileri, güveni, değer görmeyi, hoşgörüyü, iletişimi etkileyerek sosyal sermayeyi güçlendirebilir. Araştırma sonucunda da etik

davranışların okul sosyal sermayesini anlamlı bir şekilde yordadığı açıkça görülmüştür. Bu nedenle okulların sosyal sermayelerini güçlendirmede okul müdürlerinin alanında yeterli, insancıl yeterlikler bakımından gelişmiş kişiler olmaları önem arz etmektedir. Woolley ve diğerleri (2008) okul sosyal sermayesinin öğretmenler aracılığıyla öğrencilerin akademik ve sosyal başarıları üzerindeki etkisini ortaya koymuşlardır. Söz konusu bu etki öğretmenler üzerinde okul yöneticilerinin etik tutum ve davranışları aracılığıyla yansıtılabilir. Zheng ve diğerleri (2011) de benzer bir şekilde etik liderlikle, çalışan ilişkilerinin güçlendirileceğine vurgu yapmaktadırlar. Bu yüzden sosyal sermayenin okullarda eğitimsel sonuçlarının niteliğini artırmak için önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Sosyal sermayenin artırılmasında ise okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarının önemli bir etkisi olduğu da belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gregory (1999) bir yönetim reformu olarak sosyal sermayenin sürüdürlebilirliğini etik dürüstlüğe bağlamaktadır. Örgütlerde etik bütünleşme çalışanlar arasında sağlanamadığında sosyal sermaye bundan zarar görür. Sosyal sermaye güveni oluşturur. Güven ise etik bağlamında önemli bir ilkedir. Etik için önemli bir ilke olan güven yönetimsel performansın sürekliliğini sağlar. Yönetimin etik eylemleri, çalışanların sosyal güvenlerini artırarak örgütsel uyma davranışlarına yön verir. Pastoriza ve diğerleri (2008) da etik yönetimsel davranışların kaynağında bir öncül olarak sosyal sermayeyi görmektedirler. Örgütsel ortamda sosyal sermayenin oluşumu çalışanların motivasyonları ve etik gelişmişliklerini önemli bir şekilde etkilemektedir. Hew ve Brush'a (2007) göre, okullar mekanik ve bürokratik eylemlerin odağı olmaktan daha çok informal özellikleri ile ön plana çıkarlar ve bunu sağlayan önemli bir unsur da sosyal sermayedir. Okul müdürlerinin okullarda etik davranışlarıyla güçlü sosyal ortamlar ve ilişkiler yaratabileceği düşünüldüğünde; okul müdürlerinin bir bütün olarak sosyal ilişki ağlarını güçlendirecek normlar ve değerlere dayalı eylemleri güçlü okul sosyal sermayesini oluşturabilir.

Okullarda müdürlerin etik davranışlarını artırmak için; sosyal içerikli etkinlikler, bölgede okulları ziyaret yoluyla karşılaştırma yapmayı sağlayan programlar, farklı illerdeki okullara ve yurt dışındaki okullara geziler gibi etkinlikler düzenlenerek sosyal sermayeyi artıran uygulamalara yer verilebilir. Sosyal sermayenin önemli unsurları olarak güven, sadakat, aidiyet ve ilişki ağlarını güçlendirici sosyal duyarlılık eğitimleri verilebilir. Özellikle etik temelli liderlik uygulamaları için senaryo temelli öğretici etik ve liderlik çalışmaları ile sosyal bağlar güçlendirilebilir.

Kaynakça

Abu-Ghaida, D. ve Klasen, S. (2004). The cost of missing the millenium development goal on gender equity. *Discussion Paper Series*, *1031*, 1-40.

Akan, D., Başar, M. ve Şahin, C. (2014). Okulların sosyal sermayeleri ile örgütsel imajları arasındaki ilişkinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(2), 162-184.

Anderson, E. ve Weitz, B. A. (1992). The use of pledges to build and sustain commitment in distribution channels. *Journal of Marketing Research*, *29*, 18-34.

Ayhan, S. (2006). *Sıralı lojistik regresyon analiziyle Türkiye'deki hemşirelerin iş bırakma niyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Baltaş, A. (2015). Sosyal sermaye aktif değerlerin toplamıdır. 20 Kasım 2015 tarihinde http://www.baltasgrubu.com/Makaleler/sosyal-sermaye-aktif-degerlerintoplamidir adresinden erişildi.

Bennis, W. (1995). *Lider olmanın temel ilkeleri stratejik yönetim ve liderlik* (M. Özel, Çev.). İstanbul: İz.

Berber, M. (2004). *İktisadi büyüme ve kalkınma*. Trabzon: Derya.

Bingöl, D. ve Turgut, C. (2013). Sosyal sermayenin örtülü bilgi paylaşımı ve yenilikçi davranışa etkisi. *I. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 397-402).

Bridwell-Mitchell, E. N. ve Cooc, N. (2016). The ties that bind: How social capital is forged and forfeited in teacher communities. *Educational Researcher*, *45*(1), 70-17. doi:10.3102/0013189X16632191

Chua, V. (2013). Categorical soruces of varieties of network inequalities. *Social Scşence Research*, *42*, 1236-1253.

Cohen, D. ve Prusak, L. (2001). *Kavrayamadıgımız zenginlik, kuruluşların sosyal sermayesi*. İstanbul: Mess.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, *94*, S95-S120.

Comer, J. P. (2015). Developing social capital in schools. *21st Century Excellence in Education*, *52*, 225-231. doi:10.1007/s12115-015-9891-5

Çelik, V. (2014). Okullarda moral sermayenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *39*(174), 67-74.

Çokluk. Ö. (2010). Lojistik regresyon analizi: Kavram ve uygulama. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *10*(3), 1357-1407.

Demirci, M. K. ve Arık, N. (2013). Sosyal sermaye faktörlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilişkisi: Akademisyenler üzerine ampirik bir çalışma. *1. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 131-135).

Dika, S. L. ve Singh, K. (2002). Applications of social capital in educational literature: A critical synthesis. *Review of Educational Research*, *72*(1), 31-60.

Ekinci, A. (2008). *Genel liselerdeki sosyal sermaye düzeyinin ÖSS başarısına* (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Ekinci, A. ve Karakuş, M. (2011). Okul müdürlerinin sosyal sermaye liderliği davranışlarının öğretmenler arasındaki sosyal sermaye düzeyine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *4*, 527-553.

Ferlander, S. (2007). The importance of different forms of social capital for health. *Acta Sociologica*, *50*, 115-128.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using Spss (and sex and drugs and rock 'n' roll)* (3. bs.). London: Sage publications.

Field, J. (2006). *Sosyal sermaye* (B. Bilgen ve B. Şen, Çev.). İstanbul: Bilgi.

Foley, M. W. ve Edwards, B. (1999). Is it time to disinvest in social capital?. *Journal of Public Policy*, *19*(2), 141-173.

Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third World Quarterly*, *22*(1), 7-20.

Garson, D. G. (2012). *Ordinal regression*. Asheboro: Statistical Associates Publishing.

Goleman, D. (1998). *Duygusal zeka*. İstanbul: Varlık.

Gregory, R. T. (1999). Social capital theory and administrative reform: Maintaining ethical probity in public service. *Public Administration Review*, *59*(1), 63-75.

Hargreaves, D. H. (2011). A capital theory of school effectiveness and improvement. *British Educational Research Journal*, *27*, 487-503.

Hew, K. F. ve Brush, T. (2007). Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future research. *Educational Technology Research and Development*, *55*, 223-252.

Johnson, B. R., Seevers, M. T. ve Darnold, T. C. (2015). School ties: Social capital and student performance in individual and group tasks. *Journal for Advancement of Marketing Education*, *23*(2), 34-46.

Kahraman, Ç. A., Gürbüz, S. ve Toydemir, A. E. (2013). Kişilik özelliklerinin sosyal ağ oluşumuna etkisinde sosyal sermayenin aracılık etkisi: Bir kamu kurumunda boylamsal bir çalışma. *1. Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 391-396).

Karagül, M. ve Dündar, S. (2006). Sosyal sermaye ve belirleyicileri üzerine ampirik bir çalışma. *Akdeniz İİBF Dergisi*, *12*, 61-78.

Karagül, M., ve Masca, M. (2005). Sosyal sermaye üzerine bir inceleme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *1*, 36-50.

Karakütük, K. (2010). *Eğitimin ekonomik temelleri: Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Anı.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi* (28. bs.). Ankara: Nobel.

Kayri, M. (2007). Araştırmalarda iki aşamalı kümeleme analizi (two step clustering) ve bir uygulaması. *Eğitim Araştırmaları*, *7*(28), 89-99.

Kılıç, M. E. (2014). *Etik liderliğin, etik kültür ve örgütsel vatandaşlık üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mevlana Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kowch, E. G. (2004). Appreciating assets: educational technology leadership and the generation of social capital. *Association for Educational Communications and Technology*, *27*, 503-512.

Köybaşı, F., Uğurlu, C. T. ve Güner, A. G. (2017). Okulların sahip oldukları sosyal sermayeye ilişkin öğretmen görüşleri. *Yüzünci Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(1), 102-122.

Li, S. C. ve Choi, T. H. (2014). Does social capital matter? A quantitative approach to examining technology infusion in schools. *Journal of Computer Assisted Learning*, *30*, 1-16.

Nappi, J. S. (2014). The teacher leader: Improving schools by building social capital through shared leadership. *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, 29-34.

Pastoriza, D., Arino, M. A. ve Ricart, J. E. (2008). Ethical managerial behaviour as an antecedent of organizational social capital. *Journal of Business Ethics*, *78*, 329-341.

Rindfleisch, A. ve Moorman, C. (2001). The acquisition and unitization of information in new product alliances: A strength of ties perspective. *Journal of Marketing*, *65*(2), 1-18.

Siebert, E. E., Kraimer, M. L. ve Liden, R. C. (2001). A social capital theory of career success. *Academy of Management*, *44*(2), 219-237. doi:10.2307/3069452J

Şenel, S. ve Alatlı, B. (2014). Lojistik regresyon analizinin kullanıldığı makaleler üzerine bir inceleme. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, *5*(1), 35-52.

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (1996). *Using multivariate statistics*. New York, USA: Harper Collins College Publishers.

Tang, J. J., Leka, S., Hunt, N. ve MacLennan, S. (2014). An exploration of workplace social capital as an antecedent of occupational safety and health climate and outcomes in the Chinese education sector. *Int Arch Occup Environ Health*, *87*, 515-526. doi:10.1007/s00420-013-0890-9

Temple, J. ve Jonson, P. A. (1998). Social capability and economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, *113*(3), 983-998.

Töremen, F. (2002). Okullarda sosyal sermaye: Kavramsal bir çözümleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *33*, 556-573.

Türk Dil Kurumu. (2014). *Türkçe sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.

Whiteley, P. F. (2000). Economic growth and social capital. *Political Studies*, *48*(3), 443-466.

Woolcock, M. ve Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research and policy. *World Bank Research Observer*, *15*(2), 225-249.

Woolley, M. E., Gragan-Kaylor, A., Glister, M. E., Karb, R. A., Gant, M., Reischl, T. M. ve Alaimo, K. (2008). Neighborhood social capital, poor physical conditions, and school achievement. *Children & Schools*, *30*(3), 133-145.

Yıldız, Z. ve Topuz, H. (2011). Sosyal sermaye ve ekonomik kalkınma ilişkisi açısından Türkiye üzerine bir değerlendirme. *İktsat ve İçtimaiyat Enstitüsü Sosyal Siyaset Konuşmaları Dergisi*, (61), 201-226.

Zheng, Q., Wang, M. ve Li, Z. (2011). Rethinking ethical leadership, social capital and customer relationship. *Journal of Management Development*, *30*(7/8), 663-674. doi:10.1108/02621711111150182